

Proměny institucionálního prostředí ČR ve srovnání s ostatními zeměmi EU

Milan Žák¹

Abstrakt

Studie je zaměřena na hodnocení institucionální kvality zemí EU a její možný vliv na výkonnost a konkurenceschopnost ekonomik. Vychází z teoretického rámce nové komparativní ekonomie, data jsou z projektu Světové banky „Governance Matters“. Jsou hodnoceny tyto institucionální charakteristiky: kvalita demokracie, politická stabilita, efektivita vlády, regulační zatížení, kvalita práva a schopnost kontroly korupce, na jejich základě je definován souhrnný ukazatel institucionální kvality. Komparace institucionální kvality zemí EU vede k jejich zařazení do různých modelů kapitalismu. Institucionální změny v nových členských zemích probíhající v období 1996–2004 dokumentují institucionální přizpůsobení, dynamiku a směřování zemí k různým typům kapitalismu.

Klíčová slova

institucionální kvalita, komparativní institucionalismus, institucionální charakteristiky, modely kapitalismu, institucionální přizpůsobení

Abstract

The study focuses on evaluation of institutional quality in EU countries and its possible impact on economic performance and competitiveness. The text stems from the theoretical framework of new comparative economics and data are used from the World Bank project „Governance Matters“. Author evaluates following characteristics – voice and accountability, political stability, government effectiveness, regulatory quality, rule of law and control of corruption, which together form aggregate indicator of institutional quality. Old member countries of EU are classified into different models of capitalism according to their different institutional quality. Institutional changes in new member countries in period 1996-2004 illustrate both institutional adjustment and dynamics of these changes and their convergence to different types of capitalism.

Key words

institutional quality, comparative institutionalism, institutional characteristics, models of capitalism, institutional adaptation

¹ Prof. Ing. Milan Žák, CSc., Centrum ekonomických studií VŠEM, I. P. Pavlova 3, 120 00 Praha 2, zak@vsem.cz.

1. Úvod

Následující text² se zabývá makroekonomickou stránkou hodnocení institucionální kvality s tím, že východiskem pro hodnocení je kvalita správy chápaná ve smyslu konceptu *Government Matters*. Koncept vzniklý a dlouhodobě sledovaný Světovou bankou strukturuje hodnocení kvality správy na šest dílčích ukazatelů: demokracie, politická stabilita, výkonnost vlády, regulační kvalita, právní řád a kontrola korupce. Publikované hodnoty těchto šesti ukazatelů pro skupinu zemí EU-25 tvoří výchozí rámec následujících kapitol.

V souvislosti se změnami v evropském politickém a ekonomickém prostředí po pádu komunismu se v textu pracuje kromě zemí EU-25 i s dalšími skupinami zemí. Jsou to původní země (EU-15), skupina nových členských zemí od roku 2004 (EU-10) a skupina postsocialistických zemí, členů EU (EU-8, tj. bez Kypru a Malty). Teoretickým východiskem hodnocení kvality správy je obecnější přístup nové institucionální ekonomie, kterou jsme zpracovali pod názvem *Instituce a výkonnost* (viz Vymětal, Žák, 2005), a jeho rozšíření o přístup nové komparativní ekonomie.

Kromě výchozích pramenů z *Government Matters* byly použity doplňkové prameny z dalších světových institucí monitorujících stav v šesti sledovaných oblastech. Přehled těchto pramenů je uveden v seznamu použité literatury, seznam institucí pro každou oblast ukazuje přehledně tabulka 1.

2. Teoreticko-metodologická východiska analýzy

Východiskem pro definování komparativní ekonomie je stať Halla a Taylora (1996), která definuje čtyři druhy institucionalismu: historický institucionalismus, institucionalismus školy veřejné volby, sociologický institucionalismus a komparativní institucionalismus. Djankov, Glaeser, La Porta, Polez de Silanes, Shleifer (2003) definují novou komparativní ekonomii řekněme jako srovnávání kapitalistických ekonomik, kde instituce hrají důležitou roli. Nová komparativní ekonomie se snaží na základě výkladu vlastnických práv a nákladů vládnutí hodnotit instituce ve škále od absence jakéhokoliv řádu až po diktátorské uspořádání. Definují čtyři základní strategie: soukromé uspořádání, soukromé soudní spory, regulovaná ekonomika a státní vlastnictví s tím, že tyto strategie přinášejí nejen jiné náklady vládnutí, ale i jinou politiku institucionálních změn (reformem).

Hall a Soskic (2001) definují základní rozdělení kapitalistických ekonomik ve škále od liberálně tržní ekonomiky až po ekonomiku koordinovaných trhů. Hlavním objektem zájmu je chování firem a cílem je nalézat vzájemné vztahy (mosty) mezi studiem byznysu a komparativní ekonomikou. Komparativní ekonomii vysvětlují pomocí institucionálního přístupu jednak jako instituce nazírané jako sociální agendy, jednak jako poznání, že instituce uspořádání je kombinovaným výsledkem společenských hierarchií, použití síly, pobídek a sankcí. Za základní elementy koordinace považují rozdílnosti ve fungování firem (industrial relations), vzdělávání v rámci firem, corporate governance, mezifiremní vztahy a motivaci pracovníků. Rozdíly v těchto oblastech vedou k zařazení jednotlivých zemí do různých druhů kapitalistického uspořádání.

² Text vznikl s podporou grantů GAČR 402/05/2210 a MŠMT výzkumná centra 1M0524. Autor děkuje Lence Gregorové a Petrovi Vymětalovi za účinnou pomoc při grafickém zpracování a konečné revizi textu. Původní text včetně kompletního seznamu použité literatury vyšel jako Working Paper CES VŠEM 13/2005, Centra ekonomických studií Vysoké školy ekonomie a managementu a je k dispozici na www.vsem.cz/data/docs/gf_No13.pdf

Na tento poznatek navazuje Amable (2003). Zabývá se komparativní institucionální analýzou jako snahou o formulování teorie institucionálního doplnění. Kapitalistické systémy dělí podle vlivu na růst produkce a protlačování inovací na tržní, tržně korporativní, integrativní a sociálně demokratické. Dochází k definování pěti typů současného kapitalismu: tržní ekonomiky, sociálně demokratické ekonomiky, ekonomiky asijského typu, evropské kontinentální ekonomiky a ekonomiky kapitalismu jižní Evropy. Pro zařazení do jednotlivých typů užívá pět oblastí srovnání: charakter trhů zboží, trh práce, finanční trhy, sociální systémy a systémy vzdělávání.

Mezi další zdroje v oblasti komparativní ekonomie patří v poslední době práce Ebbinghause a Manowa (2001), Buchena (2004), Boyera 2005 a Halla a Gingericha (2005). Do tohoto proudu můžeme zařadit i studie dílčích problémů, kterými se zabývají Acemoglu a Johnson (2003), pojednávající o institucích ochrany vlastnických práv; Glaeser a Shleifer (2001) o regulaci a vlastnických právech; Blanchard (2004) o potřebách reform trhu práce a financování v Evropě a nechtí vyvolávat politická napětí. Dále sem patří práce Sapiraa (2005), který porovnává intenzitu a rychlost institucionálních reform v Evropě s rychlostí a intenzitou globalizace a technologické změny, a Nelsona a Sampata (2000), uvádějící, že pro růst jsou důležitější technologie než instituce, ale instituce ovlivňují rozvoj technologií. Ten je možný jen v procesech institucionální změny, který má evoluční charakter v průběhu času: chyby, opakování, poučení z chyb. Keefer (2005) hovoří o příčinách špatného fungování nových demokracií a Beck a Laeven (2005) o roli institucí na růst v tranzitivních ekonomikách. Částečně o institucionálních změnách v tranzitivních ekonomikách pojednávají i stati Kočendy (2001), Kočendy a Kutana (2005), Kutana a Yigita (2004) a Knella a Srolce (2005). Jejich text je možno chápat jako pokus o syntézu nové komparativní ekonomie s typologií kapitalistických ekonomik.

Beck, Clark, Groff, Keefer a Walsh (2001) nabízejí databázi politických institucí na základě rozsáhlého výzkumu 177 zemí za roky 1975-1995 a definují 113 proměnných, ve kterých dělí instituce na instituce podporující a instituce zpomalující, a kladou otázky typu, které instituce přispívají rozvoji a reformám a za jakých podmínek tyto instituce vznikají a vyvíjejí se.

3. Hodnocení (měření) kvality správy

V současné době existuje celá řada přístupů k hodnocení a měření kvality institucionálního prostředí, které je možno využít při charakteristice vlivu institucí na růstovou výkonnost a konkurenční schopnost ekonomiky a na základě kterých je možné i srovnávat institucionální kvalitu mezi jednotlivými zeměmi. Zde použité přístupy byly vybrány s ohledem na to, aby byly pokryto daty co největší množství institucionálních charakteristik a aby bylo umožněno srovnání v čase, charakterizované jako dynamika institucionálních změn.

Souhrnný pohled na kvalitu správy (governance) chápeme v tomto textu tak, jak ji definuje Světová banka³ v projektu Governance Matters, neboť základem pro následující hodnocení a analýzu kvality správy zemí EU-25 je právě tento projekt výchozí základnou.

³ Z dalších definic stojí za pozornost např. poněkud odlišné definice UNDP či OECD. V UNDP (2004) se pojem governance definuje jako systém hodnot, politik a institucí, pomocí kterých společnost řídí své ekonomické, politické a sociální záležitosti ve vztazích mezi státem, občanskou společností a soukromým sektorem. Je to způsob, jakým společnost organizuje sebe samu a jak přijímá rozhodnutí pro dosažení vzájemného porozumění, dohody a kooperace. Občanům nabízí mechanismy a procesy pro artikulaci zájmů, pro zprostředkování rozdílů a uplatňování jejich práv a závazků. Jsou to pravidla, instituce a praktiky, které omezují nebo poskytují podněty pro jednotlivce, organizace a firmy. Governance tedy zahrnuje sociální, politickou a ekonomickou dimenzi a funguje na všech úrovních lidské interakce – domácnosti, vesnice, municipality, národa, regionu a globální úrovni. V materiálu OECD (OECD DAC, 1995) koncept governance ukazuje užívání politické moci a uplatňování kontroly ve společnosti v souvislosti se správou sociálních a ekonomických zdrojů. Tato široká definice

Světová banka se konceptem kvality správy zabývá již zhruba dvě desetiletí. Od roku 1996 začala sledovat šest základních agregovaných ukazatelů. V pojetí tohoto konceptu je governance chápána poměrně široce jako tradice a instituce, pomocí kterých je v zemi uplatňována moc. Podle této definice jsou zkoumány tři základní oblasti, které sledují procesy, jimiž jsou vlády vybírány, kontrolovány a obměňovány; schopnost vlády efektivně formulovat a realizovat přiměřené politiky a nakonec respekt občanů a stav institucí, které řídí ekonomické a sociální interakce mezi nimi. Tyto základní oblasti jsou pak naplněny dvojicemi ukazatelů.

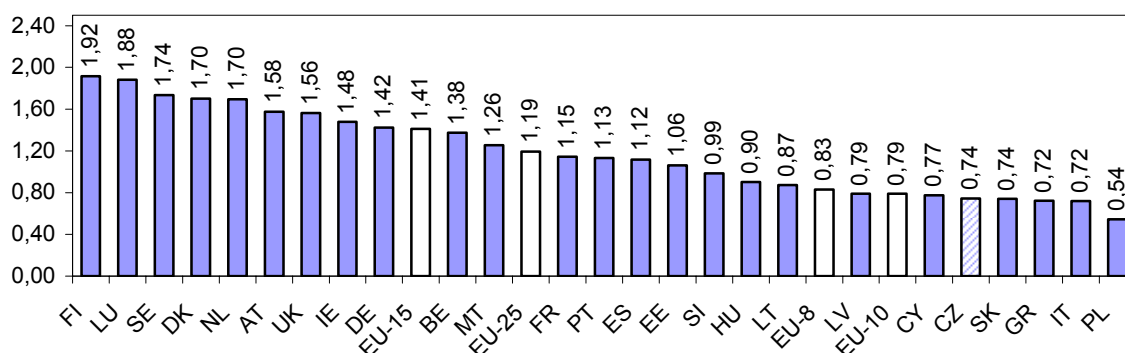
Kvalita politických procesů je vyjádřena ukazatelem **demokracie**, který posuzuje kvalitu politických, občanských a lidských práv a mechanismu politických procesů. Tento ukazatel také odráží nezávislost médií. Ukazatel **politické nestability a používání násilí** odráží možnost destabilizace vládní moci a pravděpodobnost svržení ústavními prostředky nebo násilím včetně možnosti terorismu. Zároveň také ukazuje, zda změny vlády mají důsledek nejen na kontinuitu politik, ale také zda nepodkopávají schopnost občanů mírovou cestou vybírat a obměňovat vládu a politiky.

Druhá dvojice ukazatelů odráží schopnost vlády formulovat a realizovat vhodné politiky. **Efektivita vlády** se zabývá nejen efektivitou a kredibilitou vládních politik, ale také odráží výkonnost administrativního aparátu, jeho nezávislost na politických tlacích nebo kvalitu služeb veřejného sektoru. Ukazatel **regulačního břemene** ukazuje užívání základních tržně nekonformních politik (cenová kontrola, nevhodná regulace bank) a zkoumá jejich dopad na domácí i zahraniční investory.

Třetí dvojice ukazuje kvalitu institucionálních interakcí. Ochota subjektů podřídit se zákonům, efektivnost a předvídatelnost soudnictví, ochrana vlastnických práv, kvalita vymáhání smluv, fungování policie či také pravděpodobnost násilné a nenásilné kriminality tvoří ukazatel **právního řádu**. Ukazatel **kontroly korupce** ukazuje do jaké míry je vnímáno, že je veřejná moc užívána k získání soukromého užítka a to jak v případě velké (politické) a malé (byrokratické) korupce, tak v případě možnosti ovlivňovat přijímané politiky a zákony označované termínem ovládnutí státu.

Souhrnný index kvality správy, který používáme při hodnocení celkové kvality správy v jednotlivých zemích či skupinách zemí, je konstruován na základě výše zmíněných šesti ukazatelů jako aritmetický průměr. Obrázek 1 řadí jednotlivé země podle výše souhrnného indexu kvality správy a ukazuje jejich postavení v celém spektru zemí EU-25.

Obrázek 1: Souhrnný index kvality správy (rok 2004)

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

zahrnuje roli veřejných orgánů, které vytvářejí prostředí pro fungování ekonomických subjektů a determinaci distribuce užítka stejně jako původ vztahu mezi vládnoucím a ovládaným. Podrobnější vysvětlení přináší Vyšňáková (2005).

Z obrázku vyplývá, že v rámci EU-25 neexistuje země, u které by hodnota souhrnného indexu kvality správy byla v intervalu -2,5 až +2,5 záporná, ovšem žádná ze zemí nedosahuje souhrnné hodnoty 2. Srovnání jednotlivých zemí a jejich rozdělení ukazují čtyři vložené průměry (EU-25, EU-15, EU-10, EU-8)⁴: průměr EU-15 je nad průměrem EU-10, což znamená, že přijetí nových členských zemí do Evropské unie v roce 2004 snížilo celkovou kvalitu správy v souboru zemí EU-25. Vložené průměry umožňují rozdělit země do několika skupin, z nichž zejména krajní polohy mají jak vypovídací, tak zvláště u první skupiny i inspirativní charakter.

Nad průměrem EU-15 je skupina zemí, u nichž je možno hodnotit souhrnnou kvalitu správy nejen jako nadprůměrnou, ale zároveň je možno považovat je za určité vzory institucionálního uspořádání i pro ostatní státy. Do této skupiny patří především skandinávské země (Finsko, Dánsko a Švédsko), dále Lucembursko, Nizozemsko, Rakousko, Velká Británie, Německo a Irsko. Druhá skupina zemí se pohybuje v hodnocení mezi průměry EU-15 a EU-10. Pozoruhodná je ovšem skupina třetí, kde hodnocené země jsou pod průměrem EU-10 a do které patří Kypr, Česká republika, Slovensko, Řecko, Itálie a Polsko, z čehož můžeme zformulovat konstatování, že úroveň kvality správy je v těchto zemích nedostatečná s možnými dopady na výkonnost ekonomiky a na potřebu změny hospodářské politiky. Postavení České republiky v této skupině zemí je varovným signálem, důrazným apelem a podnětem ke změnám.

Na obrázku 1 je zachyceno hodnocení situace z roku 2004. Vzhledem k tomu, že projekt Governance Matters trvá již od roku 1996, je možno sestavit i základní trendy vývoje tohoto agregovaného ukazatele (všechny údaje za jednotlivé země viz příloha). Tabulka 1 zahrnuje vývoj agregátů souhrnného ukazatele kvality správy za jednotlivé skupiny zemí a za Českou republiku.

Tabulka 1: Souhrnný ukazatel šesti ukazatelů kvality správy

	1996	1998	2000	2002	2004
EU-25	1,14	1,20	1,20	1,25	1,20
EU-15	1,49	1,53	1,51	1,52	1,42
EU-10	0,62	0,71	0,73	0,85	0,86
EU-8	0,57	0,63	0,69	0,81	0,81
Česká republika	0,88	0,76	0,70	0,81	0,74

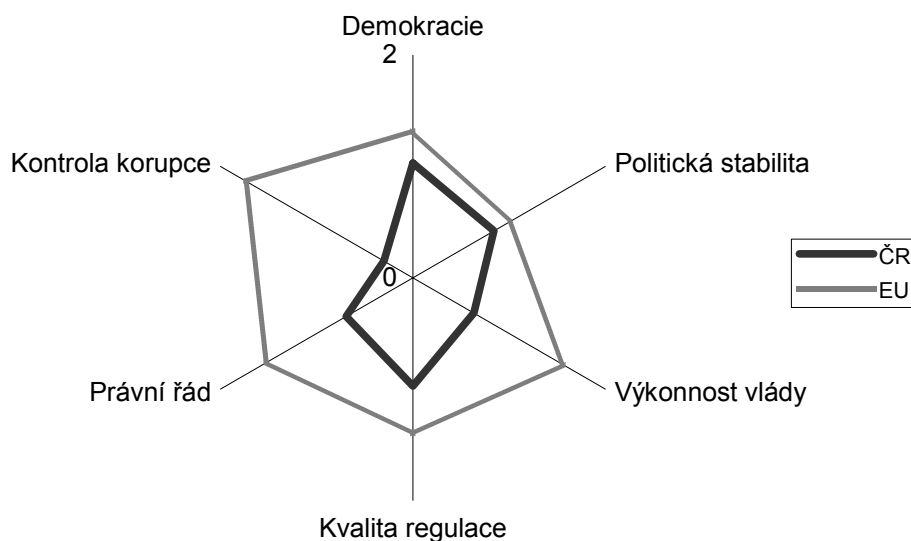
Poznámka: Nevážené průměry hodnot za jednotlivé země.

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

Hodnocení začneme pohledem na vývoj kvality správy a jejím srovnáním mezi zeměmi EU-15 a EU-10. Zatímco ve vývoji v EU-10 je patrný trend postupného zlepšování kvality správy mezi léty 1996-2004, trend v EU-15 se mění mezi roky 2002 a 2004 k horšímu a to velmi výrazně, prakticky pod úroveň roku 1996. To vytváří příznivou situaci pro možné přizpůsobení nových členských zemí, nicméně mezera je ještě příliš velká, ale zmenšila se přibližně o jednu čtvrtinu (z 0,87 na 0,56). Tento směr se potom souhrnně projevuje i ve vývoji ukazatele v EU-25. Trend vývoje souhrnného indexu v České republice nejlépe dokumentuje srovnání vývoje mezi ČR a EU-8. V roce 2004 je totiž poprvé hodnocení ČR nižší než hodnocení EU-8. Dá se říci, že Česká republika je v oblasti kvality správy v roce 2004 poprvé hodnocena hůře než je průměr EU-8 a naskok před ostatními transformujícími se ekonomikami, který měla v roce 1996, promrhala. Z tohoto pohledu je naše situace ještě varovnější než pouhé srovnání z hodnocení roku 2004.

⁴ EU-25 zahrnuje všechny země EU po přijetí deseti nových členů v květnu 2004, EU-15 reprezentuje Evropskou unii do tohoto data. EU-10 zahrnuje nové členské země a EU-8 nové členské země bez Malty a Kypru.

Obrázek 2: Ukazatele kvality správy (rok 2004)

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

Obrázek 2 ukazuje zaostávání České republiky za zeměmi EU-15 v jednotlivých dimenzích souhrnného ukazatele kvality správy za rok 2004.

4. Dynamika institucionálních změn – mezinárodní srovnání

V této kapitole použitý přístup ke zkoumání dynamiky institucionálních změn vychází z teoretického konceptu komparativní institucionální ekonomie, zejména z členění na pět typů uspořádání kapitalistické společnosti (viz Amable, 2003):

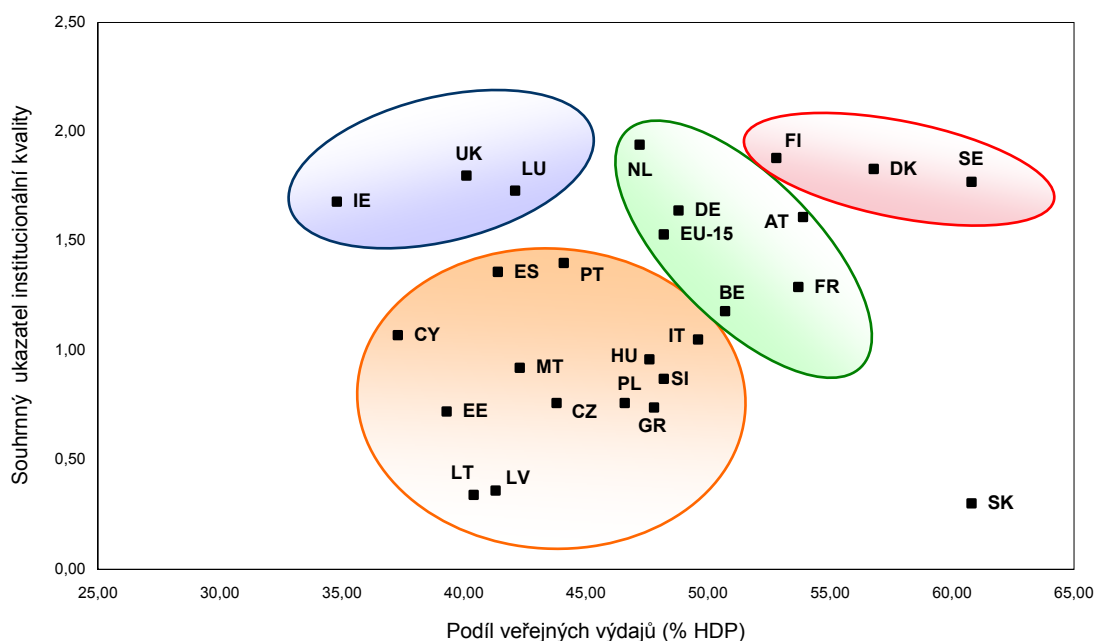
- tržní ekonomiky anglo-saského typu;
- sociálně demokratické ekonomiky;
- asijský model kapitalismu;
- evropský kontinentální kapitalismus;
- jihoevropský kapitalismus.

Dynamika institucionálních změn je vyjádřena změnou souhrnného ukazatele institucionální kvality mezi roky 1998 a 2004 a změnou v podílu veřejných výdajů na HDP ve stejném období. Podíl veřejných výdajů na HDP byl použit jako ukazatel charakterizující míru zasahování státu a s ní související institucionální náročnost. U zemí EU-15 je tato dynamika minimální a jejich výchozí data dovolují začlenění jednotlivých zemí k výše zmíněným modelům. Co se týče nových členských zemí EU, lze v letech 1998 až 2004 vidět velmi rozdílné tendence dynamiky institucionálních změn vedoucí k pohybu (přesunu) mezi jednotlivými typy uspořádání kapitalistické ekonomiky.

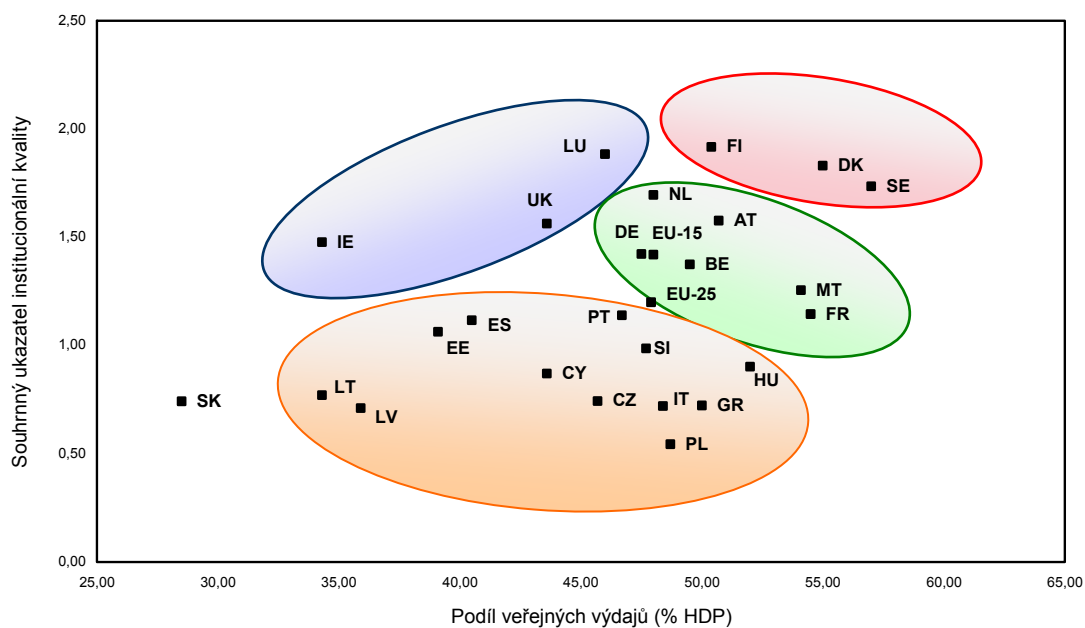
Následující grafy ukazují postavení jednotlivých zemí v zobrazení, kde na ose x je podíl veřejných výdajů v procentech z hrubého domácího produktu⁵ (data jsou obsažena v příloze 1) a na ose y souhrnný ukazatel institucionální kvality (obrázek 3 uvádí rok 1998, obrázek 4 rok 2004.)

⁵ Procentní podíl vládních výdajů na HDP chápeme jako ukazatel odrážející míru zasahování státu a státních institucí do ekonomického vývoje, který vymezuje možnosti konkrétních hospodářských politik.

Obrázek 3: Vztah mezi ukazatelem institucionální kvality a podílem veřejných výdajů na HDP v roce 1998

Obrázek 4: Vztah mezi ukazatelem institucionální kvality a podílem veřejných výdajů na HDP v roce 2004

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

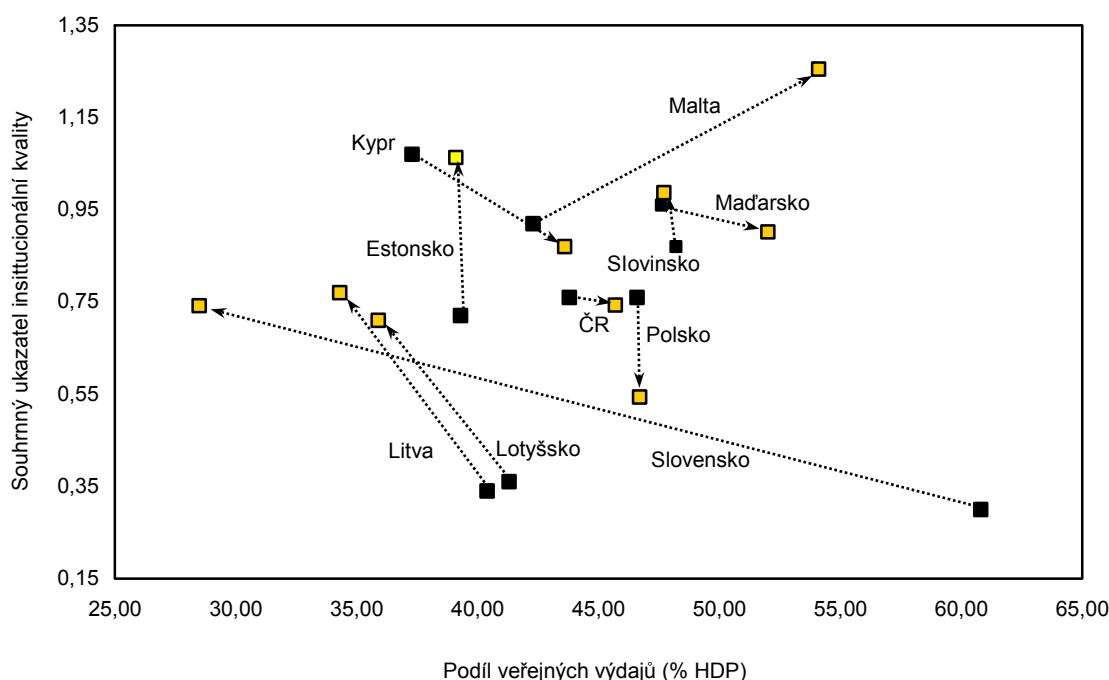
V obou grafech můžeme vymezit jednotlivé skupiny zemí EU-15 podle odlišných typů kapitalismu, neboť jejich postavení se v časovém období 1998-2004 nemění nebo jen nevýrazně. Z toho vychází následující přiřazení jednotlivých zemí EU-15 do čtyř typů (skupin) kapitalismu ve smyslu dělení, které použil Amable (2003):

- tržní ekonomiky (anglo-saský model) – Irsko, Lucembursko a Velká Británie;

- sociálně demokratické ekonomiky – Dánsko, Finsko a Švédsko;
- evropský kontinentální kapitalismus – Belgie, Francie, Německo, Nizozemsko a Rakousko;
- jihoevropský (středomořský) kapitalismus – Itálie, Portugalsko, Řecko a Španělsko.

Státy EU-10 nejsou do těchto skupin přiřazovány, jejich postavení je chápáno, vzhledem k přizpůsobovacím procesům, jako přechodné. Změny v tomto postavení jsou chápány jako institucionální změny, které můžeme charakterizovat z hlediska jednak změny jako takové a jednak její velikosti. Nazýváme to dynamikou institucionálních změn (viz obrázek 5).

Obrázek 5: Dynamika institucionálních změn EU-10 v období 1998-2004

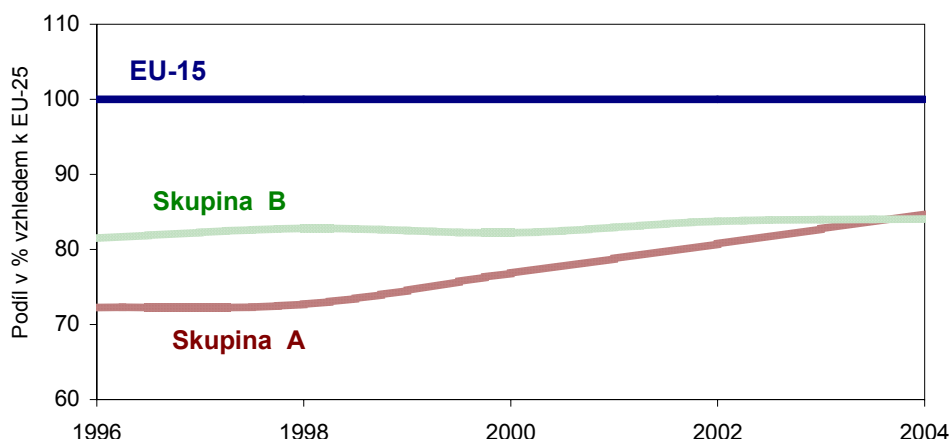
Poznámka: Malta a Slovinsko rok 2000.

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

Obrázek 5 spojuje postavení jednotlivých zemí EU-10 v roce 1998 a 2004, šipky ukazují směr a délka čáry do jisté míry dynamiku institucionálních změn. Z hodnocení směru a velikosti institucionálních změn v zemích EU-10 v letech 1998-2004 můžeme vysledovat, že celkem šest nově přistoupivších zemí vykazuje výraznou dynamiku institucionálních změn měřenou souhrnným ukazatelem institucionální kvality, tj. podílem veřejných výdajů na HDP. Jde zejména o Slovensko a pobaltské státy (v dalším textu skupina A ze zemí EU-8), které jednoznačně směřují do modelu anglo-saského kapitalismu. Dále je to Kypr, směřující spíše z anglosaského typu do typu stredo-evropského a Malta mířící v oblasti institucionálního hodnocení k sociálně demokratickému systému severského typu. Dynamika institucionálních změn u ostatních čtyř zemí, České republiky, Maďarska, Polska a Slovinska (v dalším textu označené jako skupina B), ukazuje na malé a zanedbatelné pohyby, směřující spíše k středomořskému kapitalismu. Tuto dynamiku dokumentuje obrázek 6.⁶

Obrázek 6: Souhrnný ukazatel institucionální kvality EU-8 vzhledem k EU-25

⁶ Konvergenci skupin zemí EU-8 k EU-15 v jednotlivých složkách institucionální kvality v letech 1996-2004 znázorňují obrázky v příloze 2.

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

Česká republika ve sledovaném období nedoznala ve sledovaných ukazatelích výrazných institucionálních změn.

V následující tabulce 2 nalezneme vysvětlení pro dva jevy vyplývající z dynamiky institucionálních změn. Prvním je procento přiblížení (zlepšení) institucionální kvality a snížení, popřípadě zvýšení, podílu veřejných výdajů k průměru EU-15. Druhým jsou váhy ukazující podíl institucionální kvality a veřejných výdajů na celkové dynamice institucionálních změn ve sledovaném období.

Tabulka 2: Dynamika institucionálních změn EU-10 v období 1998-2004

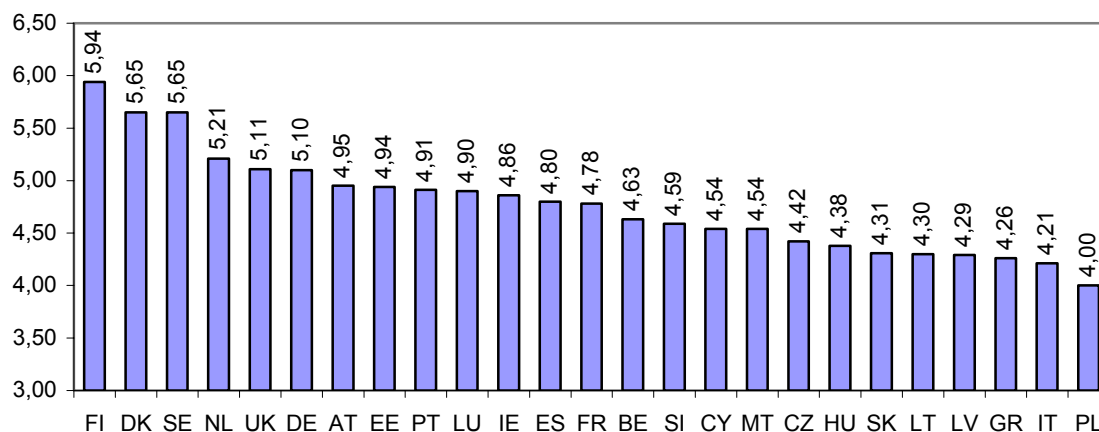
	Rozdíl (v %) vzhledem k EU-15		Podíl změny (v %) na celkové změně	
	Institucionální kvalita	Veřejné výdaje	Institucionální kvalita	Veřejné výdaje
Slovensko	32,53	-66,66	19,2	80,8
Litva	31,91	-12,38	86,9	13,1
Estonsko	27,66	-0,13	100	0
Lotyšsko	26,38	-10,92	85,4	14,6
Slovinsko	12,44	-0,69	99,7	0,3
Malta	28,04	24,82	56,1	43,9
ČR	2,52	4,26	25,9	74,1
Maďarsko	0,56	9,48	0,4	99,6
Kypr	-8,87	13,35	30,6	69,4
Polsko	-11,55	4,70	85,8	14,2

Pramen: World Bank (2005), vlastní úpravy.

5. Dynamika změn a konkurenceschopnost

Dynamika institucionálních změn zemí EU-8 ukazující na směr institucionálního přizpůsobování zemím EU-15 a jejich směřování k rozdílným modelům kapitalismu odráží souhrnně reformní úsilí těchto zemí. Nakolik jsou tyto modely úspěšné vzhledem ke konkurenceschopnosti, se pokusíme zformovat na základě hodnocení zemí, které provádí Světové ekonomické fórum a publikuje v Growth Competitiveness Index (GCI). Údaje za jednotlivé země a za rok 2005, utříděné a zprůměrované podle jednotlivých, výše zmíněných evropských typů kapitalismu, vykazují následující hodnoty (viz obrázek 7).

Obrázek 7: Průměrná hodnota GCI v roce 2005

Pramen: Competitiveness Index Rating (2005), vlastní úprava.

V tabulce 6 jsou tyto hodnoty zprůměrnovány pro skupiny zemí EU-15 ve čtyřech, výše uvedených typech evropského kapitalismu a jsou seřazeny podle výše průměrného indexu konkurenceschopnosti. Tato tabulka ukazuje poměrně velký náskok v konkurenceschopnosti severovýchodních, sociálně demokratických ekonomik a výraznější negativní odstup zemí středomořského kapitalismu.

Tabulka 6: Průměrná hodnota GCI v roce 2005 podle typů kapitalismu

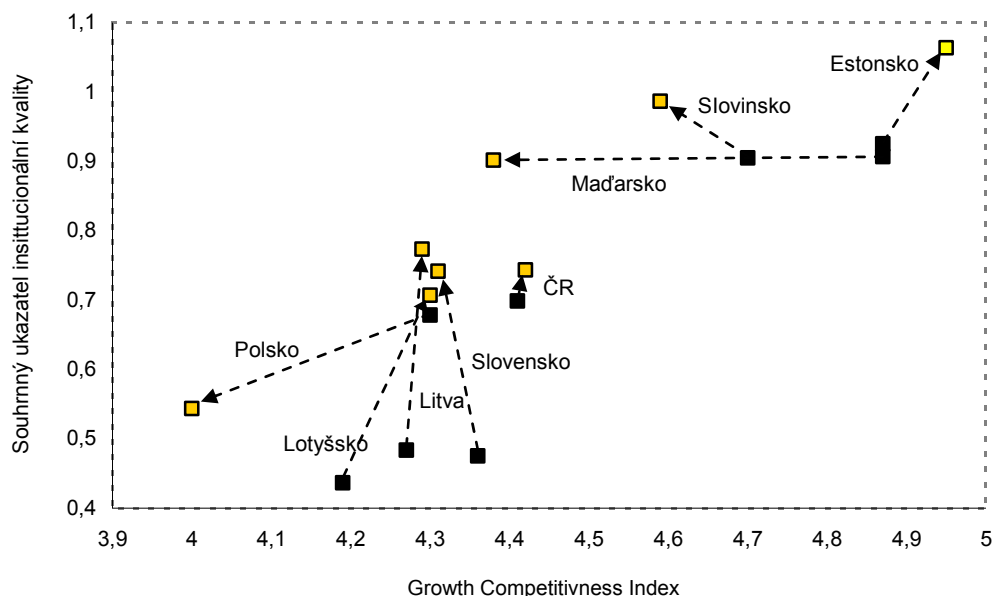
	Průměrné GCI za skupinu zemí
Sociálně demokratické ekonomiky	5,75
Tržní ekonomiky	4,96
Evropský kontinentální kapitalismus	4,93
Jihoevropský kapitalismus	4,55
Skupina A	4,43
Skupina B	4,35

Poznámka: Skupiny jsou řazeny sestupně podle úspěšnosti.

Pramen: Competitiveness Index Rating (2005), vlastní úprava.

Co se týče zemí EU-8, pak následující obrázek 8 kombinuje dynamiku institucionálních změn v letech 1996 – 2004 a dynamiku konkurenceschopnosti mezi lety 2000 a 2004. I zde je možné pracovat s rozdělením zemí EU-8 na výše uvedené skupiny. Ve skupině A došlo u Estonska, Lotyšska a Litvy souběžně se zvyšováním institucionální kvality i k nárůstu konkurenceschopnosti, u zemí skupiny B naopak k jejímu výraznému poklesu. Výjimkou jsou u skupiny A Slovensko a u skupiny B Česká republika. Konkurenceschopnost Slovenska se mírně zhoršila, v porovnání s propadem zemí skupiny B však nejde o pokles významný. Hodnocení České republiky zůstává stále stejné - strnulé.

Obrázek 8: Dynamika institucionálních změn EU-8 a konkurenceschopnost 2000-2004

5. Závěr

Z analýzy institucionální kvality zemí Evropské unie, prováděné převážně z materiálů Světové banky (Governance Matters), a ze srovnání různých skupin členských zemí (EU-15, EU-10, EU-8) s Českou republikou vyplývá, že institucionální prostředí České republiky na jedné straně nedosahuje ani kvality průměru zemí EU-15, na druhé straně ani neukazuje výrazné tendence ke kvalitativním změnám ve sledovaném období. Ve skupině sledovaných ukazatelů nemá ČR výrazné problémy v uplatňování demokracie a je zemí politicky relativně stabilní. Problematictější je už naše situace v hodnocení efektivnosti vládnutí a v kvalitě regulace, kde naše zaostávání a zejména strnulost v procesu institucionálního přizpůsobení signalizují téměř jednoznačně nutnost institucionálních změn. Co se týče zbývajících institucionálních charakteristik, je nejhůře hodnocenou institucionální charakteristikou v ČR kvalita právního prostředí. Žádoucí náprava v této oblasti, spočívající zejména v posílení nezávislosti soudů, zvýšení kvality nové legislativy a zvýšení vymahatelnosti práva, by měla přinést výrazné zlepšení institucionálního prostředí. Týká se to i poslední hodnocené oblasti – boje proti korupci. Česká republika je totiž zemí s dlouhodobě vysokou mírou korupce, dokonce takovou, která je označována jako korupce vymykající se kontrole. Dlouhodobé trvání tohoto jevu má nejen výrazný dopad do ekonomiky, ale zprostředkovaně i na celkové sociální klima v české společnosti. Největší problémy korupčního prostředí jsou v oblasti veřejných fondů a v politických rozhodováních. Jakkoliv výsledky všech zpracovaných šetření mají převážně charakter měkkých dat a je třeba je jako takové vnímat, jedno je jisté: při obecné shodě o vlivu institucionálního prostředí na výkonnost ekonomiky a její konkurenceschopnost stojí před českou společností výrazná výzva o nezbytné kultivaci institucionálního prostředí.

Z pohledu komparativní institucionální ekonomie existují různé typy kapitalistické společnosti. Na země Evropské unie je možné aplikovat následující rozdělení: tržní ekonomiky anglosaského typu, sociálně demokratické ekonomiky, evropský kontinentální kapitalismus a jihoevropský kapitalismus. Provedená analýza kvality správy zemí EU-25 potvrzuje oprávněnost možného dělení na odlišné typy kapitalismu i v oblasti institucionální kvality. Vývoj institucionálních charakteristik zemí EU-15, který je poměrně stabilní, dlouhodobě přiřazuje jednot-

livé země k jednotlivým typům. Výrazné institucionální změny je však možno sledovat u některých zemí EU-10, kde dynamika institucionálních změn podstatně ovlivňuje jejich zařazení k výše uvedeným typům.

Jednotlivé typy kapitalismu mají rozdílnou konkurenceschopnost měřenou indexem konkurenceschopnosti Světového ekonomického fóra. Dynamika institucionálních změn zemí EU-10 vede k pohybu většiny těchto zemí mezi jednotlivými typy kapitalismu a tím i k přechodu na rozdílné podmínky pro konkurenceschopnost. Česká republika ve sledovaném období neprošla výraznou institucionální změnou a je možno ji z hlediska institucionální kvality přiřadit k zemím jihoevropského kapitalismu s nejmenší mírou konkurenceschopnosti.

Literatura

Amable, B. *Diversity of Modern Capitalism*. Oxford: Oxford University Press, 2003. ISBN 0-19-926113-X (hbk)

Djankov, S., Glaeser, E. L., La Porta, R., Lopez de Silanes, F., Shleifer, A. The New Comparative Economics. London: CEPR, 2003 (Discussion Paper No. 3882). Dostupné na <http://mba.tuck.dartmouth.edu/pages/faculty/rafael.laporta/publications/LaPorta%20PDF%20Papers-ALL/New%20Comparative%20Economics.pdf>.

Hall, P., Soskice, D., eds. *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Komparative Advantage*. New York: Oxford University Press, 2001.

Hall, P., Taylor, R.C.R., Political Science and the Three New Insittutionalisms, MPIfG 96/6, 1996.

World Bank: Governance Matters IV Indicators. Washington, D.C., World Bank 2005b, (www.worldbank.org/wbi/governance/pubs/bomatters4.html)

World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2004-2005. Palgrave McMillan 2004.

Žák, M. Kvalita správy: hodnocení a měření. Praha: CES VŠEM, 2005 (Working Paper CES VŠEM 13/2005).

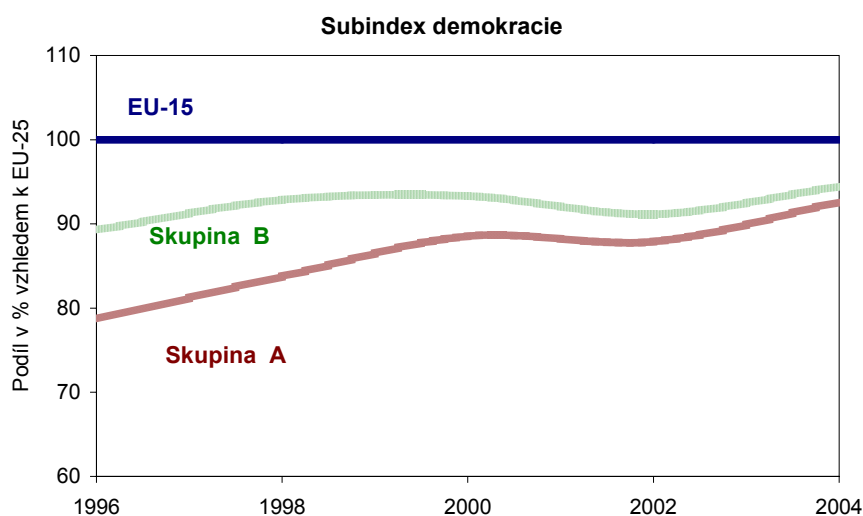
Přílohy:

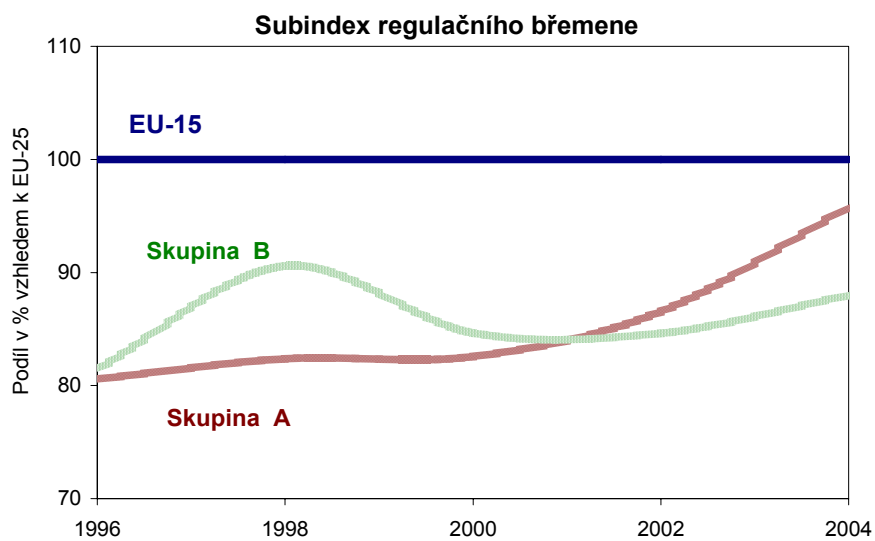
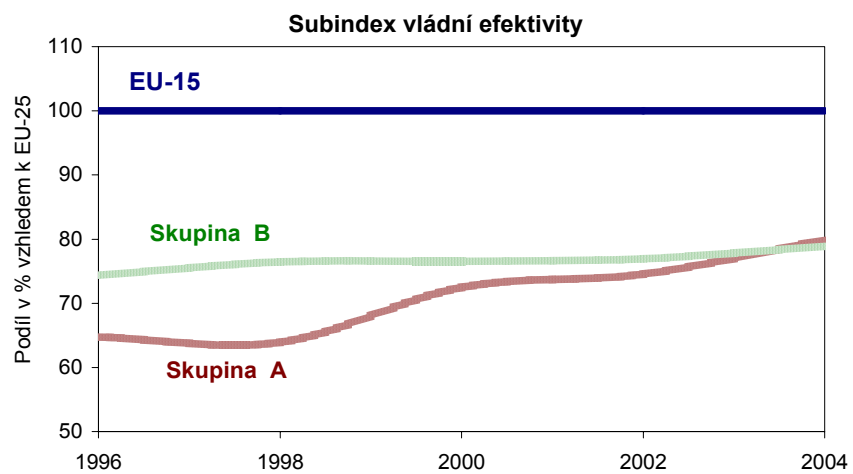
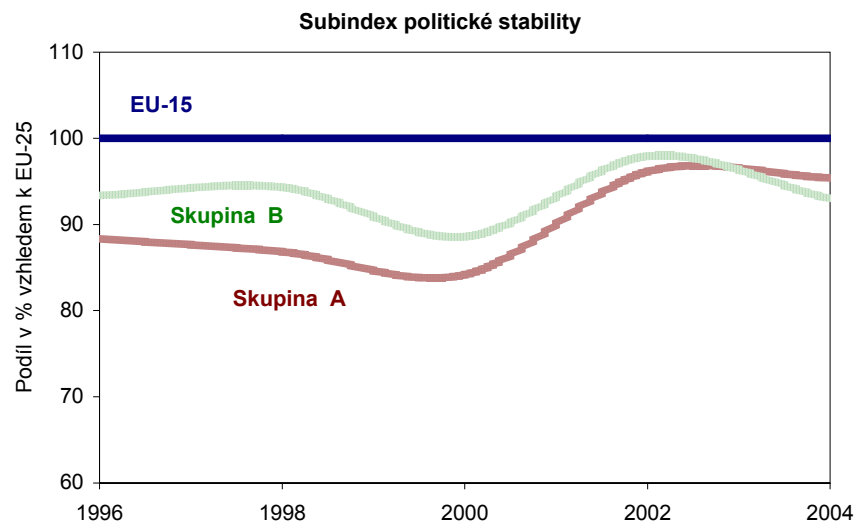
Příloha 1: Charakteristiky vývoje institucionálních změn

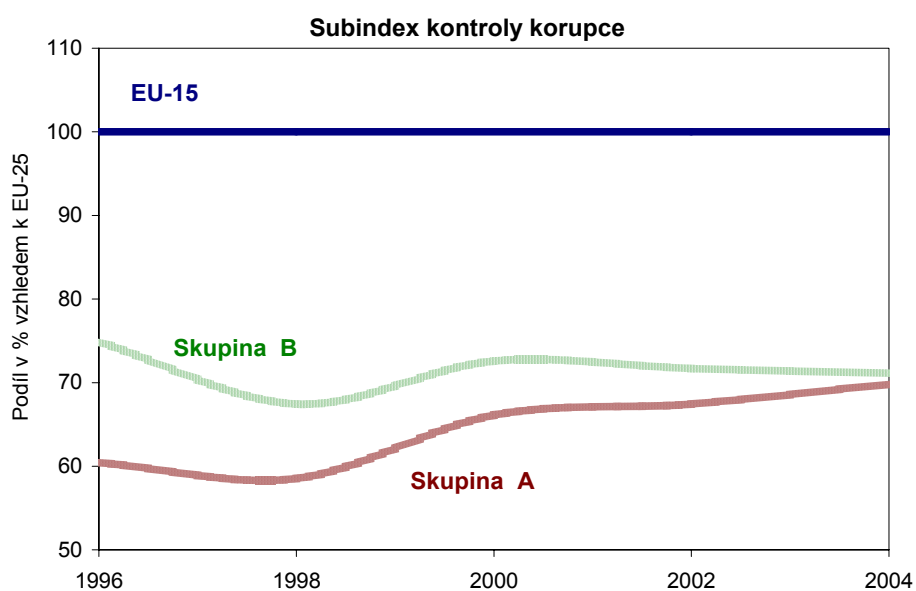
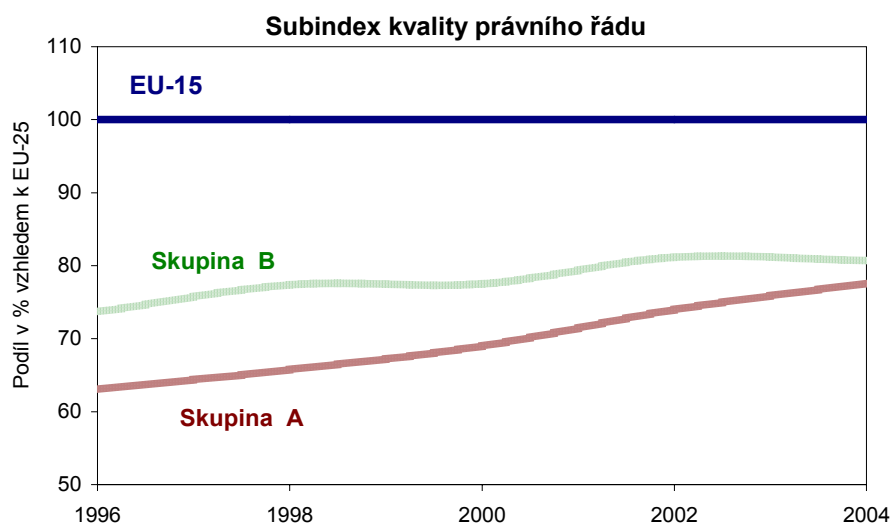
	Veřejné výdaje v % HDP		Souhrnný index institucionální kvality	
	1998	2004	1998	2004
Belgie	50,70	49,50	1,18	1,38
Česká republika	43,80	45,70	0,76	0,74
Dánsko	56,80	55,00	1,83	1,83
Estonsko	39,30	39,10	0,72	1,06
Finsko	52,80	50,40	1,88	1,92
Francie	53,70	54,50	1,29	1,15
Irsko	34,80	34,30	1,68	1,48
Itálie	49,60	48,40	1,05	0,72
Kypr	37,30	43,60	1,07	0,87
Litva	40,40	34,30	0,34	0,77
Lotyšsko	41,30	35,90	0,36	0,71
Lucembursko	42,10	46,00	1,73	1,88
Maďarsko	47,60	52,00	0,96	0,90
Malta	42,30	54,10	0,92	1,26
Německo	48,80	47,50	1,64	1,42
Nizozemsko	47,20	48,00	1,94	1,70
Polsko	46,60	48,70	0,76	0,54
Portugalsko	44,10	46,70	1,40	1,14
Rakousko	53,90	50,70	1,61	1,58
Řecko	47,80	50,00	0,74	0,72
Slovensko	60,80	28,50	0,30	0,74
Slovinsko	48,20	47,70	0,87	0,99
Španělsko	41,40	40,50	1,36	1,12
Švédsko	60,80	57,00	1,77	1,74
Velká Británie	40,10	43,60	1,80	1,56
EU-25	--	47,90	1,20	1,20
EU-15	48,20	48,00	1,53	1,42

Pramen: World Bank (2005, 1999), EUROSTAT, vlastní úprava.

Příloha 2: Konvergence skupin zemí EU-8 k EU-15 v jednotlivých složkách institucionální kvality v letech 1996 - 2004

Pramen: World Bank (2005, 1999).